

MARAFKÓ LÁSZLÓ

A rendőr háta

MARAFKÓ LÁSZLÓ (1944) Budapest

Meggörbülve tekeri a biciklit. Tányérsapka, rendőrruha meg a lestrapált járgány. De másként hajtja, mint a versenyzők. A háta vonala furcsa.

S felhasad az álom. Bandival és Mikivel akkor hárman voltak a parkban. Már iskolai szünetet hirdettek, mert forradalom alatt az jár. Pár napja az óraszünetben egy nyurga társuk székre állva levette a tábla fölötti vörös csillagos címet, és kidobta az utcára. Gipszből volt, darabokra törött. Egy pillanatra mindenki megmerevedett, de aztán annál nagyobb zsvvaj támadt, be is jött egy tanár. A következő óra már elmaradt, tódultak ki az utcára. A nyugtalanság szinte áramlott a levegőből. Páran a közelben lakó osztálytársuk udvarára mentek. Az apja maszek asztalos, ott tárolta az anyagokat, de még így is maradt egy jókora térség. Focizni kezdtek egy lyukas gumilabdával. Röhögtek, mert sosem tartotta az irányt, hol erre, hol arra bucskázott. El is feledkeztek, hogy meddig tartott volna a délutáni tanítás, így késve indult haza. A sarkon jött elébe az anyja. Már a tekintetétől rossz érzése támadt. Az otthoni öltözetén pedig félig begombolt átmeneti kabát. Bár addig még sosem ütötte meg, most se szó, se beszéd csépelni kezdte a mellkasán, félig összezárt ujjakkal, kifelé fordított tenyérrel, ügyetlenül, ahogy a nők szokták, akik nem ismerik a bokszolást. De lehet, hogy nem akart nagy fájdalmat okozni. „Észnél vagy? Pesten már lőnek! Az Etelka bementa!” Az Etelka a Szabad Európa volt, de tilos volt hallgatni, ezért otthon így hívták. Az anyja nem sírt, de engesztelni szerette volna, aztán inkább bűnbánóan lehajtotta a fejét, s tűrte az ütések.

Másnap a parkban hárman találkoztak. Mikivel együtt érkeztek, később megjött Bandi is. Az apja a magyartanáruk. Egyszer valamilyen apró ügy miatt kiállította a fiát az osztály elé, és leteremtette. Társuk, a nyúlánk gólkirály ott zokogott hangtalanul, az arcán végigfolyt a könnye. Mindenki sajnálta, elvégre rendes srác, jól focizik, s a bűne sem olyan nagy, mint ami belőle kerekedett. De a tanár úr szigorú, nem kivételez senkivel, még a saját gyerekével sem.

Unalmukban elkezdtek célba dobni egy bokrokkal benőtt mellszobor fehér kőtalapzatára.

Amikor az első kavics megpattant a rücskös termésköveken, Bandi megszólalt: „Szevasztok, én megyek. Apu ma már talán otthon alszik. A szomszéd városban belelőttek a tömegbe. Odautazott, mert nem folyhat vér. Ezt mondta. Éjszaka is tárgyaltak.” Bandi apja tagja volt a városi forradalmi bizottságnak.

Miki hunyorított: „Rendicsek. Elengedünk.” Míg azok beszélgettek, ő alkalmas követ keresett, mert elfogytak a kisebb kavicsok, s csak egy nagyobb darab akadt a keze ügyébe. Elsuhintotta. Súrta a kopott oszlopot, elzúgott, az utca macskakövein megpattant, majd egy éles zizzenés. Odaszaladtak. A szemközti emeletes ház földszinti ablakának egyik szárnyán átlós repedés. Egy perc múlva kivágódott a lépcsőházajtó – egy nő, mögötte nyitott babakocsi, benne egy alvó kisserác. Az asszony sipított: „Betörtétek!” Miki lefojtva: „Fussunk!” De az ő tétováságot látva végül is maradt.

Az utca közepén billegve, erőlködve kerekező köpenyes rendőr abban a pillanatban ért oda. A nő kirohant eléje. „Jó, hogy jön! Ezek bedobták az ablakomat!” A hajlott tartású férfi egy gyors kormánymozdulattal kikerülte. „Hagyjon engem a fenébe!”

A mondatban ma is bizonytalan. Lehet, hogy úgy hangzott: „Menjen a fenébe!” Vagy talán a „fene” nélkül. Megkérdeznie már nincs kitől.

Az a „fenébe” nem oszt, nem szoroz.

„Ki fogjátok fizetni! Hol laktok?” – azzal a nő lökött egyet Mikin, mert a magasabbat hitte vezérnek. Felkapta a gyerekét, az alvó csöppség kobakja a vállára bukott.

Mikiéknél az örökké nyűgös mamája nyitott ajtót. Mindig magázta a férjét. „Maga itthon is fegyelmet tarthatna néha. A gyerekei közt.” A házbeliek pletykái szerint ilyenkor a nagy gyár ismert főmérnöke rögtön bevonult a két tágas közül a keskenyebb, belső szobába, amelyben a két fia lakott. Akkor is így tett, ha a gyerekei otthon sem voltak. A valaha feltűnően szép asszony körbejártatta a tekintetét a kompánián. A nő, a vállán alvó gyerekével mit sem törődve, hangosan, dühödt szenvedéllyel mondta a magáét. Az asszony figyelmesen nézte az alvó kicsit, majd bement. Kifelé jövet megtorpant, visszafordult, a függőfolyosóra nyíló konyhaablakon át látták, hogy a kredencen fekvő bukszából kivesz még egy papírpénzt, aztán kijön, s átnyújtja a nőnek. „Ez elég lesz. Vigyázz a kicsire, nehogy megfázzon. Szervusz.” A tegezésre Mikivel együtt megmeredtek. A nő nem, ugyanúgy viszonzta, majd gyorsan megfordult, s indult a lépcsőház felé: „Most hozzátok megyünk.”

Egy saroknyira laktak innen, egy táskás vakolatú, öreg sorházban. Amikor a rögtön a kertből nyíló konyhájukba benyitottak, az anyja épp kilépett az egyetlen szobájukból, s mögötte, a félig nyitott ajtón át látni lehetett a sarokban az ágyat. Apja a közeli, városnyi gyárban dolgozik, de már hetek óta betegállományban van, a tüdejével bajlódik, állandóan lázasan.

Az állapota az orvos szerint azért nem javul, mert külföldről kellett volna egy gyógyszert beszerezni. Külföldről, abban az időben...

„Ki az?” – s rögtön a köhögése. Anyja behúzza maga mögött az ajtót, és állnak. A nő egy pillanatra zavarba jön, aztán hadarja a bűnüket. Az anyja szeme a hivatlan vendég és közte röpdös: „Ez igaz?” A nő lecsap: „Fizessék ki az ablakot!” „De nincs miből.” A csöndben attól tartanak, a nő dühében úgy megszorítja a gyerekét, hogy a kicsi felébred. Az arca egy fúriáé: „Maguk nem úriemberek!”

Az egyik kertszomszéd, a faluról gyerekeivel beköltözött Szakács bácsi, ha megszólítja az apját, a nevükhöz mindig hozzáteszi: „úr”. Az apja viszont ugyanúgy fordul hozzá, mint az udvarban a gyerekek: „Szakács bácsi”-zza, pedig körülbelül egykorúak. Most hát megvonták tőle az úriemberséget. Apja félárván nőtt fel, s kítapasztalta, miként álljon meg a lábán. Az üzemben egy félszeg, falusi fiú minden bajával hozzá fordult, hát istápolni kezdte. A legény megemberesedett, már Pesten jár műszaki egyetemre, de néha eljön hozzájuk. Búcsúzaskor mindig azt mondja: „Ha apád nem terelget, bizony elárvulok abban a hatalmas gyárban.”

Miki röhint egyet: „Nem úriemberek...” A nő ránéz, engesztelhetetlen arccal bevágja maga mögött az ajtót, és elviharzik.

Még tíz év múlva is, mikor elköltözésük után egyszer meglátogatta a barátját, Miki vihogva idézte az asszonyt. Könnyű volt neki, az egész városban ismert „főmérnök úr” fiának. Nem is vette észre, hogy ez a kuncogás majdnem úgy sértette, akár a salak a bőrét, ha a közeli, kikoptatott külvárosi focipályán felválták.

A rendőr hátának sziluettje mindig álmában kísérti. A behúzott fej, a test meggörbödése, a biciklizésnél nem megszokott összezsugorodás. Hova igye-

kezett? Jelentést tenni a városközpontban zúgó tömeggyűlésekről, ahova anyja tudta nélkül néha ő is elszökött nézelődni? Azzal már úgysem a közrendőrök foglalkoztak. Vagy átöltözni, mert félt az egyenruhában? Talán a családjához, figyelmeztetni őket, hogy menjenek a nagyszülőkhöz? Vagy elrejtőzni, amíg lecsendesedik? Az meg végképp mindegy, hogy később visszament-e egyenruhásnak vagy foglalkozást váltott, külföldön él-e, vagy rég meghalt. A görcsös tartás ott hullámszik az álom vizében, évtizedek múltán is. Mintha mindent, ami azután velük történt, az a bukdácsoló mozgás írta le.

Az a gyárban istápoltt legény, már mérnökként, egyszer visszafordult búcsúzáskor: „Jó, hogy nem mentetek ki.” Értetlenül nézett rá. „Nem is tudod? Apád elárulta: ha akkor nem fekszik betegen, ma nem itt élnétek.” Mert amikor a „nagy szénszünet” után újra iskolába mentek, a padok jó részéből hiányoztak a többiek. Véglegesen. „Disszidáltak” – ahogy akkor mondták.

Néha megfordul a fejében: felkeresni azokat, akik valamikor csak átsuhantak előtte, s megkérdezni, hogy mi maradt meg bennük arról, amikor ugyanazon a helyszínen megfordultak. Akár egy pillanatról. Az időről, ami nem elfolyt, hanem örökké gomolyog, s ők meg evickélnek benne. Megkísérelni a reménytelen nyomozást, hiszen a nevüket nem ismeri, fényképe sincs, csak rögzült pillanatok. S a bekövetkezett jövő időben kirajzszögezni valahogy a múltat. Ami most itt illegeti magát. De azért is lehetetlen, mert Bandi eltűnt, nem tudni, hol él, Mikit meg két éve infarktus vitte el.

Miki nemcsak vihogott. Attól kezdve, hogy Bandi egy nap gyászruhában jött iskolába, mindennap hazáig kísérte. Az utcasarkokon előtte soha nem látott, behemót, új típusú szovjet tankok terpeszkedtek. A kiskatonák – némelyikük keletiesen vágott szemű, gyanakvó pillantással – csak néha csapták fel a lövegtorony kerek tetőnyílásán a vasfedeleket. „Ezek hova szarnak?” – kérdezte Miki hangosan. Mindenki tudta, hogy Bandi apja előtte hónapokig már letartóztatásban volt. Kötél általi halálra ítélték, s úgy végezték ki, hogy előtte nem találkozhatott a családjával. Bandi akkor nem sírt, de a szeme körül hónapokig lilás árnyék ült. Iskola után Miki mindig vele ment a kapujukig, pedig előtte nem is járt náluk. Az igazgatóhelyettes egyszer szólt is neki, hogy ne tegye. „A saját érdekedben.” Miki ezt csak neki árulta el, és hozzátette: „Ezek hülyék.”

Az apja hónapok alatt gyógyult meg teljesen. Megint a régi helyén dolgozott, a nyugdíja előtt már könnyebb munkán. Vasárnap újra hordta a mások kopott lábbelijétől elütő, megkímélt cipőjét, amelyet még a szülőföldjén, a Felvidéken vásárolt, ahonnan nem sokkal a háború előtt költöztek ide. Azt mindig megcsodálták. Fényesre pucoltan remekül karban tartotta a halvány mályvaszín felsőrészű, finom bőrből készült cipőt. Akkor vette fel, amikor templomba mentek. Mindig átsétáltak a város túlsó végébe, mert ott senki sem ismerte őket, apját viszont a munkahelyén biztosan elővették volna, ha valaki beárulja, hogy misére jár. A karzaton a gyerekek egymás közt megegyezve, váltogatva nyomogatták az orgona levegőfűtatójának jókora pedálját. A teljes súlyukat beleadták, hogy felzúghassanak a sípok.

Az ablaktörés utáni napon, amikor felfütyült Mikihez, háziköntösben levő anyja résre nyitotta az ajtót, az arca teljesen nyugodt maradt: „Ne gyere többet a házunkba.” Barátja, megtudva, csak legyintett: „Hülyék.” Zavarta, hogy Miki így beszél a szüleiről, de betartotta az intést, és hetekig nem ment hozzájuk. Csak az első nagy, házbeli focimeccsre mert belopózni, a megszokott összeállítás reményében, aztán később ugyanúgy, lapítás nélkül, mint régen. Miki anyja úgysem nézett le soha az emeletről, hogy a házmester távollétében kik rugdossák a labdát a sárga keramitkockákkal kirakott udvaron, amely – különösen eső után – úgy csúszott, mint a felvikszelt padló. És irgalmatlanul fájdalmas volt rajta az esés.

Nemrégem elment Miki sírjához, majd a pályaudvarra tartva egy darabig a Bandi apjáról pár éve elnevezett úton lépdelt. Feszengő érzés volt, fájdalmas, hogy nem szabadna tapodnia ezt az aszfaltszőnyeget, amely a volt tanárunk nevét viseli. Aki ráadásul Bandi apja volt. S a március 15-éket mindig megünnepeltette az osztályával. Pontosan emlékezett a tanár úr szigorú, határozott metszésű arcára, a folyosón közelítő lépteire, a hangjára.

A park is útba esett. A szobor környékét rendbe hozták, a talapzat fehérlett a zöld háttérben, a letisztított bronz mellalak tompán fénylett. Csillogás nélküli szemek – és a döbbenet: gyerekkoruk legkedvesebb írója nézett rá mereven. A szégyenkezés úgy árasztotta el, mint a sugárzó kín, ha mezítláb tüskébe lépett. Akkor fogalmuk sem volt, mit céloztak meg a kavicokkal. A fiúk hangját is hallotta, tompán, akár a strand medencéjében a víz alól. Mikié tisztán csengett: „Mit bambulsz, menj. Menj el...” De nem bírt megmoccanni.

Egy belső sugallat régen mindig jelezte, mit hiábavaló tennie, mert később úgyis megbánja, aztán mégis tévelygő próbálkozások következtek. Voltaképpen az egész élete ilyen bolyongás volt, hogy aztán lassan felhagyjon a meddő kitérőkkel, rá sem hederítve az idegenek feddéseire és a hozzá közel állók kifogásaira.

A bronzszemek előtt az emlékek céllövöldéje elhomálylik, hogy aztán lassan kifehéredjen.